HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מאי למקום שאמה שמעת מינה בת אצל האם לא שנא גדולה ולא שנא קטנה: לא יאמרו שניהם וכו': [א]ההוא גברא דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחינה לסוף איעתר זבין ריחיא וחמרא אמר ליה עד האידנא הוה טחינא גבך השתא הב לי אגרא א"ל מיטחן טחיננא לך סבר רבינא למימר היינו מתניתין לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות א"ל רב עוירא מי דמי התם חד כריסא אית לה תרתי כריסתא לית לה הכא מצי א"ל טחון וזבין טחון ואותיב [ב]ולא אמרן אלא דלית ליה טחינא לריחיא אבל אית ליה טחינא לריחיא כגון זו [א)]כופין אותו על מדת סדום: **מתני'** אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי אין היורשין יכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך אלא זנין אותה ונותנין לה מדור לפי כבודה [ג]אמרה אי אפשי לזוז מבית אבא יכולין היורשין לומר לה אם את אצלנו יש ליך מזונות ואם אין את אצלנו אין ליך מזונות אם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והן ילדים זנין אותה והיא בבית אביה: **גמ'** [ד]תנו רבנן [ב)]משתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בעבדים ושפחות כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בכרים וכסתות כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בכלי כסף ובכלי זהב כדרך שמשתמשת בחיי בעלה שכך כתב לה [ג)]ואת תהא יתבת בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מגר ארמלותיך בביתי תני [ד)]רב יוסף [ה]בביתי ולא בבקתי אמר רב נחמן [ו]יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדרבי אסי א"ר יוחנן [ה)]דא"ר אסי אמר ר' יוחנן [ז]יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו התם לא משתעבדי לה מחיים הכא משתעבדי לה מחיים אמר אביי [ו)]נקיטינן מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו תניא נמי הכי [ח]מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו ולא עוד אלא אפילו היא אומרת הניחוני ואבננו משלי אין שומעין לה בעי אביי [ט]שיפצה מאי תיקו: אמרה אי אפשי: וליתבו לה כי יתבה התם מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא [ז)][י]ברכת הבית ברובה וליתבו לה לפי ברכת הבית ה"נ אמר רב הונא לשון חכמים ברכה לשון חכמים עושר [ח)]לשון חכמים מרפא ברכה הא דאמרן עושר דתנן [ט)]המוכר פירות לחבירו משך ולא מדד קנה מדד ולא משך לא קנה ואם היה פקח שוכר את מקומו מרפא דתנן [י)][כ]לא ילעוס אדם חטין ויניח על גבי מכתו בפסח מפני שמחמיצות ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך נכנסו בניו אצלו אמר להם הזהרו בכבוד אמכם נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי: הזהרו בכבוד אמכם: דאורייתא היא דכתיב [1]כבד את אביך ואת אמך אשת אב הואי אשת אב נמי דאורייתא היא דתניא [ל]כבד את אביך ואת אמך °את אביך זו [כ)]אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך [מ]וי"ו יתירה לרבות את אחיך הגדול °הני מילי [נ]מחיים אבל לאחר מיתה לא: נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה: מאי טעמא °כל בי שמשי הוה אתי לביתיה ההוא בי שמשא אתאי שבבתא קא קריה אבבא אמרה אמתיה שתיקו דרבי יתיב כיון דשמע שוב לא אתא שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים: יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי: סבור מינה בהדין עלמא הוא דקאמר כיון דחזו דקדים ערסייהו לערסיה אמרי שמע מינה להההוא עלמא הוא דקאמר והאי דאמר הכי דלא לימרו מילתא הואי להו ועד האידנא נמי זכותו דרבי הוא דאהניא להו אמר להן °לחכמי ישראל אני צריך נכנסו אצלו חכמי ישראל [ל)]אמר להן אל תספדוני בעיירות

והושיבו

מאי למקום שאמה. דקתני מילתא פסיקתא ש"מ כל בת אצל האם: **דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחינה.** לא התנה שוכר לתת מעות למשכיר אלא שיטחון לו למזונות ביתו בשכרו: **לסוף איעתר.** משכיר: **וזבין ריחיא וחמרא.** לטחון בה מזונות ביתו: **אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות.** ולא אמרינן שניהם יתנו לה מזונות ואע"פ שלא פסק לה דמים מתחלה אלא מזונות חייבוהו לתת דמיהם כשיש לה מזונות ממקום אחר. הכא נמי אע"פ שלא פסק אלא טחינה עכשיו שאינו צריך יתן דמים: **טחון וזבין.** באותה שלקחת: **טחון ואותיב.** למזונותיך באותה שאצלי: **ולא אמרן.** דלא יהיב דמי: **אלא דלית ליה טחינא לריחיא.** שאין שוכר מוצא לטחון בשכר כל שעה לפיכך אומר לו אני יושב בטל אטחון לך ולא אתן דמים: **אבל.** כל זמן שמוצא לטחון טוחן בשכר ונותן לזה דמים: **מדת סדום.** זה נהנה וזה לא חסר לא היו עושין טובה: **מתני' אי אפשי לזוז מבית בעלי.** לצאת מבית בעלי: **גמ' ולא בבקתי.** בית צר כעין צריף כדאמרינן במסכת שבת (דף עז:) בקתא בי עקתא. אם היה מדור שלו צר לא קבל עליו להוציא את בניו ולהושיבה: [מ)]**בנכסים מועטין.** שהבנות זוכות בהן כדתנן (לקמן דף קח:) הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים: **וקדמו.** קודם שיבואו לב"ד ומכרום: **שיפצה.** חזקה בדקיה: **מאי.** מי אמרינן לא מפקינן לה כל ימים שיכול להתקיים או דלמא אמרי' לה לאו כל כמינך: **ברכת הבית ברובה.** בני אדם שעוזרין זה את זה משתכרין ומזל דרבים עדיף: **וליתבו לה.** לפי מה שנתמעטה ברכת הבית ביציאתה: **לשון חכמים.** יש ללמוד ממנה ברכה ועושר ורפואה: **אם היה פקח.** זה שלוקח פירות הרבה ואין לו שהות למושכם אלא נתן מעות: **שוכר את מקומו.** דהוי לה כי חצירו וחצירו קונה לו. הרי אתה למד מכאן סחורה שלא יוכל המוכר לחזור הרי לך עושר למוד מלשון חכמים: **לא ילעוס כו'.** למדת שהחטים הלעוסין יפה למכה: **נר יהא דלוק במקומו.** אצל השולחן כמו בחיי דכל ע"ש היה בא לביתו משנפטר כדלקמן: **יוסף חפני.** דמן חיפא: **את אביך.** כל אתין רבויין: **וי"ו יתירה.** דואת אמך: **ה"מ.** דחייב בכבוד אשת אביו בחיי אביו: **בי שמשי.** ערב שבת. [נ)]ונראה בעיני לפי שבין השמשות שלו שגור בפי כל והכל חרידים אליו לגמור מלאכתן עד שלא תחשך קרו ליה בי שמשי: **שלא להוציא לעז כו'.** לומר לא צדיקים היו שלא היה להן רשות לבא לביתם כמו רבי: **סבור מינה בהדין עלמא.** שהיה מלוה שיתעסקו בקבורתו: **דקדים ערסייהו לערסי'.** הם נקברו תחלה: **והאי דאמר הכי.** שנזקק להודיע שימותו ויסרתוהו: **דלא לימרו.** אינשי עלייהו כשימותו מילתא דאיסורא הוה בהו שלא זכו להתעסק בו ואיגלאי מילתא דהאי דלא שכיבו בשני דרבי זכותיה דרבי אגנא עלייהו: **עיירות.** גדולות על הכפרים וכרכין גדולים מהם:

והושיבו

ולא אמרן אלא דלית ליה טחינה לריחיא. תימה הואיל והאי עובדא דלית טחינה לריחיא אמאי איצטריך רב עוירא למימר התם תרי כריסתא לית לה הכא טחון וזבין (א) אפי' לא הוה משכח משכיר למיטחן ומיזבן דהוה חד כריסא לא הוה דמי למתני' דבמתניתין ליכא פסידא דבעל כי יהיב לה דמי מזונות ממה שהיה נותן מזונות עצמן אבל השוכר אית ליה פסידא אם יתן שכר הטחינה שהרי אינו מוצא לטחון ומכיסו יצטרך לפרוע ואמר רבי דבלאו האי טעמא דטחון וזבין טחון ואותיב הוה מצי לבטולי המקח שלא יצטרך ליתן לו אגרא הואיל ואית ליה פסידא אבל מ"מ המשכיר יאמר כמו כן לדידי אית לי פסידא שכר ריחיא שלי ויכול לבטל המקח קודם הזמן ונהי דשוכר לא יצטרך ליתן לו שכר מכיסו אבל לעכב הריחים עד זמן שהתנו ביניהן לא יוכל השוכר הואיל ומשכיר אית ליה פסידא אבל השתא דמצי למימר ליה טחון וזבין טחון ואותיב ולית לך פסידא על כורחיך תניח לי הריחים עד הזמן שהרי לי הוה פסידא ולך אין פסידא: **ה"ג שיפצא מאי.** ושם דבר הוא כלומר מהו שתשפץ וכן פי' ר"ח: **ברכת הבית ברובה.** פי' ר"ח כגון הא דאמרינן (שבת דף קכב.) נר לאחד נר למאה וכן כל כהאי גוונא אין נותנין [ס)]:

מזומן

מסורת הש"ס

א) [ב"ב יב: וש"נ], ב) [תוספתא פי"א], ג) לעיל נב:, ד) [שם נד.], ה) יבמות סז: סוטה כא: ב"ב קמ., ו) [עיין פירש"י בעירובין ה. ד"ה נקטינן], ז) [תוספתא פי"ב ב"ב קמד:], ח) נדרים כג. עירובין סד:, ט) ב"ב פד:, י) פסחים לט:, כ) [בב"י יו"ד סו"ס ר"מ איתא על נכון בזה"ל את אביך לרבות אשת אביך את אמך לרבות בעל אמך וי"ו יתירה דואת אמך לרבות אחיך הגדול], ל) סנהדרין מז., מ) [נ"ל אחר ד"ה וקדמו], נ) [ועי' רש"י שבת פו: ד"ה וליטבלו וכו' וע"ע רש"י תענית כה. ד"ה בי שמשי], ס) [וע"ע תוס' ב"ב קמד:],

תורה אור השלם

1. כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: שמות כ יא

גליון הש"ס

גמ' את אביך זו אשת אביך. עי' בכורות דף ו' ע"א תוס' ד"ה ור"ש: שם ה"מ מחיים. עי' רשב"ם ב"ב דף קלא ע"ב ד"ה ואשה אצל בני הבעל וצ"ע: שם כל בי שמשי הוה אתי לביתיה. והיה נראה בבגדי חמודות שהיה לובש בשבת ופוטר את רבים בקידוש היום ולא כשאר מתים שהם חפשים ממצות כי צדיקים חיים ופוטרים בקידוש. ספר חסידים סי' תתשכ"ז: שם לחכמי ישראל אני צריך. עי' מדרש רבה פ' ויחי:

הגהות הב"ח

(א) תד"ה ולא אמרן כו'. טחון וזבין טחון ואותיב כו':

תוספות רי"ד

וכן לא יאמרו שניהם וכו': ההוא גברא דאוגיר רחיא לחבריה לטחינה פי' שיטחין בו בשכרם כל מה שצריך לו לביתו לסוף איעתר זבין ריחיא וחמרא א"ל עד האידנא הוה טחיננא גבך השתא הב לי אגרא דטחינה סבר רבינא למימר היינו מתני' דתנן אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות א"ל ר"ע מי דמי התם חדא כריסא אית לה תרי כריסתא לית לה אבל הכא מצי א"ל טחון וזבין [טחון] ואותיב פי' באותו שקנית תטחון בשכרה לאחרים ובאותו שהשכרת תטחון ותותיב (כריסך) [בביתך] כפי התנאי וה"מ היכא דלא שכיחא טחינה לריחיא אבל היכא דשכיחא טחינה לריחיא כגון זה כופין על מדת סדום: **מתני'** אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי אין היורשים יכולים לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנים אותך אלא זנים אותה ונותנים לה מדור לפי כבודה אמרה אי אפשי לזוז מבית אבא יכולים היורשים לומר לה אם את אצלנו י"ל מזונות אי אין את אצלנו א"ל מזונות ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והן ילדים זנין אותה והיא בבית אביה: תנינא להא דת"ר משתמשת במדור [כדרך] שנשתמשה בחיי בעלה בכרים וכסתות כדרך שנשתמשה בחיי בעלה שכך כתב לה. כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי [ואת תהא יתבא וכו'] תני ר"י בביתי ולא בביקתי פי' אם הבית צר ודחוק שא"י להשתמש עם היתומים ואין לה מדור דאדעתא דמפקא להו לזילותא לא כתב לה אמר ר"נ יתומים שקדמו ומכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש (א) מדר"י אר"נ דאר"י אר"נ יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו התם לא תפיס מחיים הכא תפיס מחיים אמר אביי נקטינן מדור אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו פי' שבית זה שיעבד לה כ"ז שהוא קיים ולא יותר תניא נמי הכי מדור אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו ולא עוד אלא היא אומרת הניחו לי ואני אבנינו משלי אין שומעים לה פירוש דכיון דנפל פקע שיעבודה. בעי אביי שפצה מאי פי' שרוצה לשפץ ולהחזיק (הבדק) [הבית] שלא יפול מהו תיקו וכל תיקו דממונא לקולא אצל המחזיק הלכך אינה רשאי לשפץ אלא יפול ויפקע שיעבודה (לפי פתרון הגאון הבית עומד בחזקת היתומים לפיכך אין האשה יכולה לשפץ אבל הרב פי' שהבית הוא בחזקת אלמנה ויכולה לשפץ): אמרה אי אפשי לזוז מב"א וכו' וליתבו לה כי יתבו התם מסייע ליה לר"ה דאר"ה ברכת הבית ברובה פי' ברוב ב"א מתמעטת הוצאה שיותר צריך אדם יחידי למזונותיו ממה שצריך אם יתחבר עם אחרים. וליתבו לה לפי ברכת הבית אה"נ והא דתני אין לה מזונות הצריכים ליחיד אבל כפי שצריך לפי רוב בני הבית יהבו לה:

עין משפט נר מצוה

יג א ב מיי' פ"ז מהל' שכירות הלכה ח טור ש"ע ח"מ סימן שיח:

יד ג מיי' פי"ח מהלכות אישות הלכה ד סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' צג סעיף ו:

טו ד מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף א:

טז ה מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ה:

יז ו מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ד:

יח ז מיי' פי"ט שם הל' יט סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סימן קיב סעיף יד:

יט ח ט מיי' פי"ח שם הלכה ב טוש"ע שם סימן צג סעיף ב:

כ י מיי' פ"ג מהלכות מכירה הלכה ו ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן קצח סעיף ה:

כא כ מיי' פ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה יט סמג לאוין עט טוש"ע א"ח סימן תסו סעיף א:

כב ל מיי' פ"ו מהלכות ממרים הל' טו סמג עשין קיב טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף כא:

כג מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כב:

כד נ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כא:

מוסף רש"י

מדת סדום. זה נהנה וזה לא חסר (ב"ב יב.) שלי שלי, דאפילו מידי דלא חסר ביה לא מהני לחבריה (עירובין מט.) כדתנן (אבות פ"ה מ"י) האומר שלי שלי שלך שלך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום (רשב"ם ב"ב קסח.). **כל ימי מיגר ארמלותיך.** כל ימי משך אלמנותיך (לעיל נב:). **בביתי ולא בבקתי.** אם יש לו בית כופין את היורשין לתת לה מדור לפי כבודה ואין יכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך שם, אבל אין לו בית אלא ביקתא בעלמא, צריף צר וקטן ולשון ביקתא בי עקתא (שבת עז:) יכולין לומר לכי מאצלנו, דאת תהא יתבא בביתי כתב לה, ולא בביקתי (לעיל נד.). **יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין.** דתנן (לקמן קח: וב"ב קלט:) מי שמת והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובין הבנים ירשו והבנות יזונו, נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים, וקדמו ומכרו קודם שבאו הבנות לב"ד והעמידום ב"ד לנכסים בחזקת בנות (סוטה כא:). **מה שמכרו מכרו.** דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, וכ"ש בנכסים מרובים כדאמר בכתובות האחים ששעבדו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות (רשב"ם ב"ב קמ.). **נקיטינן.** מסורת מאבותינו, מנהג מרבותינו (עירובין ה.). **לא ילעוס.** לא יכוס (פסחים לט:). **כל בי שמשי.** לילי שבת קרי בי שמשי בכל דוכתא, מפני שבין השמשות שלו חלוק מכל ימים והוצרך להזכירו בכמה מקומות (שבת פו: ובתענית כה. כל היכי דתני בי שמשי היינו ערב שבת ולא שמעתי טעם). **אל תספדוני בעיירות.** רבינו הקדוש צוה את בניו, כשתוליכו את ארוני למקום קבורתי, דהוא מת בצפורי וקבורתו בבית שערים, אל תספדוני בעיירות קטנות שתעברו עליהן, אלא בכרכים גדולים, דאיכא אינשי טובא ומכנפי מעיירות נמי להתם (סנהדרין מז.).

א) לפנינו בגמ' הגירסא אר"א אמר ר"י יתומים שקדמו וכו' התם לא משתעבדי לה מחיים הכא משתעבדי לה מחיים וגירסת רבינו התם לא תפיס מחיים צ"ע.